

Sygn. akt II CSK 234/08

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 października 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster (sprawozdawca)

SSA Dariusz Dończyk

w sprawie z powództwa Spółki Cukrowej - Spółki Akcyjnej z siedzibą w T.

przeciwko Skarbowi Państwa - Izbie Celnej w S. oraz Izbie Celnej w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 30 października 2008 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 4 października 2007 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 1 czerwca 2005 r. Sąd Okręgowy w S. uwzględnił powództwo Cukrowni „O.(...)” S.A. w O. o zasądzenie od Skarbu Państwa Izby Celnej w S. i Izby Celnej w W. odszkodowania w kwocie 3 162 271,50 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 14 lutego 2003 r. i kosztami procesu za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariuszy Urzędu Celnego w S., którzy przy wykonywaniu powierzonych im czynności

poświadczyli, w zamian za korzyść majątkową, nieprawdę w dokumentach celnych o dokonaniu eksportu cukru, który faktycznie nie nastąpił.

Sąd ustalił między innymi, że strona powodowa na podstawie zawartej w dniu 8 października 1998 r. umowy komisu zleciła M. M. sprzedaż eksportową cukru. W umowie komisant przyjął na siebie odpowiedzialność za dokonanie odprawy celnej, a rozliczenie między stronami miało nastąpić po dostarczeniu komitentowi przez komisanta dokumentów eksportowych VAT i SAD. W okresie od 19 do 29 października 1998 r. M. M. wystawił 22 faktury eksportowe na sprzedaż 550 ton cukru białego importerowi holenderskiemu za cenę 577 675 zł. Cukier ten w rzeczywistości nie został wywieziony za granicę. Dokumenty mające potwierdzić jego eksport (SAD oraz ewidencja towarów wyprowadzonych z polskiego obszaru celnego) zostały sfalszowane przez funkcjonariuszy Urzędu Celnego w S. Oddział w K., za co zostali oni skazani prawomocnymi wyrokami sądu karnego. W związku z tym, że cukier nie został wyeksportowany Inspektor Kontroli Skarbowej w Urzędzie Kontroli Skarbowej w Ł. wydał w dniu 27 czerwca 2001 r. decyzje nakładające na stronę powodową opłaty sankcyjne w wysokości 100% wartości cukru sprzedanego po cenie niższej od ceny minimalnej, w łącznej wysokości 940 500 zł i ustalił odsetki od tej należności w wysokości 471 100,60 zł oraz opłaty sankcyjne w kwocie 940 500zł z odsetkami w wysokości 255 054,20 zł z tytułu wprowadzenia cukru na rynek krajowy ponad limit w ramach kwoty A w II i III kwartale 1999 r. Ponadto decyzjami wydanymi w tym samym dniu strona powodowa obciążona została kwotą 555 116,70 zł tytułem zaległego podatku VAT w wysokości 7%, wraz z odsetkami, za czerwiec i grudzień 1997 r. oraz luty - kwiecień i październik 1998 r., bowiem w związku z tym, że cukier nie został wyeksportowany obowiązana była uiścić podatek w tej wysokości, podczas gdy zastosowała stawkę podatku 0%, obowiązującą przy eksporcie cukru.

Strona powodowa uregulowała wynikającą z tych decyzji należność w łącznej kwocie 3 162 271,50 zł.

Przy tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że spełnione zostały przesłanki art. 415 w zw. z art. 417 k.c. uzasadniające odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie funkcjonariuszy przy wykonywaniu powierzonych im czynności. Powódka bowiem została obciążona należnościami publicznoprawnymi z uwagi na to, że wbrew jej woli cukier nie został wyeksportowany. Gdyby nie doszło do niezgodnego z prawem działania funkcjonariuszy Urzędów Celnych w S. i w W., powódka nie pozostawałaby w

błędnym przekonaniu, że cukier nie został wyeksportowany, a w konsekwencji podjęłaby czynności zaradcze, zastosowałaby wymagane stawki cenowe i podatkowe lub dokonałaby eksportu cukru za pośrednictwem innego komisanta, unikając w ten sposób szkody w postaci nałożonych na nią sankcji.

Na skutek apelacji strony pozwanej Sąd Apelacyjny w S. wyrokiem z dnia 15 marca 2006 r. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalił powództwo.

Uznał, że brak jest podstaw do przyjęcia, iż doznany przez stronę powodową uszczerbek majątkowy spowodowany został działaniem funkcjonariuszy przy wykonywaniu powierzonych im czynności oraz że pomiędzy tym uszczerbkiem a opisanym działaniem zachodzi adekwatny związek przyczynowy. W ocenie Sądu Apelacyjnego funkcjonariusze celni realizowali tylko cel osobisty - uzyskanie korzyści majątkowej. Poświadczając fikcyjny eksport nie realizowali żadnych działań powierzonych im przez państwo, a jedynie, przy sposobności wykonywania powierzonych im czynności, uprawiali przestępczy proceder. Co do związku przyczynowego Sąd drugiej instancji stwierdził, że powódka została obciążona dodatkowymi należnościami dlatego, że cukier został wprowadzony na rynek krajowy ponad ustalony limit i po cenie niższej od minimalnej. Działanie to miało charakter uprzedni w stosunku do czynności podjętych przez funkcjonariuszy celnych, a zatem, w ocenie Sądu, nieuzasadniony jest wniosek, że gdyby nie działania urzędników celnych, nie byłoby podstaw do nałożenia na powódkę sankcji finansowych.

W wyniku skargi kasacyjnej strony powodowej Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 15 marca 2007 r. uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy nie podzielił stanowiska Sądu drugiej instancji, że ze względu na cel działania funkcjonariuszy celnych, którym było osiągnięcie korzyści majątkowych, nie może być ono uznane za działanie przy wykonywaniu powierzonych im czynności. Dokonując wykładni art. 417 k.c. w tym zakresie Sąd Najwyższy wskazał, że nie zawiera on przesłanki normatywnej w postaci „celu działania” funkcjonariusza, a zatem wystarczającą przesłanką zastosowanie tego przepisu jest istnienie normalnego związku przyczynowego między szkodą a wyrządzającym ją zachowaniem funkcjonariusza, mieszczącym się w pojęciu „wykonywania powierzonej mu czynności”. Odróżnienie, czy szkoda została wyrządzona „przy wykonywaniu”, czy tylko „przy okazji wykonywania” czynności powierzonych funkcjonariuszowi wymaga zatem sięgnięcia do kryteriów obiektywnych i zbadania, czy z tego punktu widzenia działanie funkcjonariuszy strony

pozwanej nosiło, czy nie, znamiona wykonywania powierzonych im czynności. Sąd Najwyższy wskazał też na niezbędność dokonania oceny, czy funkcjonariusze celni, podejmując w tak licznej grupie działania przestępcze, nie wykorzystali niedociągnięć organizacyjnych, bądź też braku właściwego nadzoru oraz kontroli zapobiegających nadużyciom i korupcji, bowiem odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 417 § 1 k.c. mogą uzasadniać też konkretne zaniedbania funkcjonariuszy państwowych w zakresie nadzoru.

Sąd Najwyższy uznał również za uzasadniony kasacyjny zarzut naruszenia art. 417 § 1 w zw. z art. 361 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, w wyniku dokonania przez Sąd Apelacyjny wadliwej oceny związku przyczynowego pomiędzy działaniem funkcjonariuszy pozwanego, a doznaną przez powódkę szkodą. Stwierdził, że wyrażając stanowisko w tej kwestii Sąd Apelacyjny nie odniósł się do argumentacji strony powodowej wskazującej na to, że gdyby nie przedstawiono jej dokumentacji celnej potwierdzającej wywóz cukru za granicę, to podjęłaby działania w celu uniknięcia opłat sankcyjnych i obciążenia podatkiem VAT sprzedając cukier za granicę za pośrednictwem innego komisanta, bądź też wprowadzając go na rynek krajowy z zastosowaniem 7% stawki VAT, ceny wyższej od minimalnej oraz stosując się do limitu A. Wskazał, że podjęcie takich środków zaradczych przez racjonalnie działającego przedsiębiorcę wydaje się oczywiste, nie można zatem podzielić zapatrywania, iż poniesione przez powódkę ciężary stanowiły prostą konsekwencję faktu, że cukier nie został wyeksportowany, lecz wprowadzony na rynek krajowy.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny w S. wyrokiem z dnia 4 października 2007 r. oddalił apelację strony pozwanej i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Stwierdził, że strona pozwana ponosi na podstawie art. 417 k.c. odpowiedzialność za przestępcze działania funkcjonariuszy celnych podjęte przez nich przy wykonywaniu, a nie przy sposobności wykonywania powierzonych im czynności. Uznał, że pomiędzy tymi działaniami a wywiedzioną przez powoda szkodą zachodzi normalny związek przyczynowy w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. Wskazał, że obowiązek uiszczenia przez powoda opłaty sankcyjnej wynikał z art. 4 ust. 5 i 6 oraz art. 10 ust. 3 ustawy z dnia 28 sierpnia 1994 r. o regulacji rynku cukru i przekształceniach własnościowych (Dz. U. Nr 98, poz. 473 ze zm.), w myśl których producenci cukru wprowadzający na rynek krajowy cukier ponad limit ustalony na podstawie art. 4 ust. 1, 3 i 4 są zobowiązani do wnoszenia takich opłat w wysokości 100% wartości

sprzedanego cukru na rynku krajowym ponad limit i opłaty te zobowiązani są uiścić w terminie 14 dni od daty wprowadzenia cukru na rynek krajowy. Podobnie, zgodnie z art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz. U. Nr 11, poz. 50 ze zm.), na stronie powodowej spoczywał obowiązek uiszczenia podatku VAT w wysokości 7%, od którego obrót cukrem był zwolniony tylko wówczas, gdy cukier sprzedawany został za granicą. W ocenie Sądu Apelacyjnego, jedynie z powodu przestępczych działań funkcjonariuszy celnych oraz nieuczciwego komisanta powód został wprowadzony w błędne przekonanie, że cukier wyeksportowano za granicę, a więc nie wszedł na rynek krajowy. Gdyby nie poświadczenie nieprawdy przez funkcjonariuszy celnych wiedziałby, że towar nie został wywieziony za granicę i jako racjonalnie działający przedsiębiorca podjąłby kroki zaradcze w celu uniknięcia opłat sankcyjnych i podatku VAT: być może sprzedałby cukier za granicę za pośrednictwem innego komisanta albo sprzedałby cukier w kraju z zastosowaniem 7% podatku VAT oraz ceny wyższej niż minimalna i stosując limit A. Z uwagi zaś na poświadczenie nieprawdy przez funkcjonariuszy celnych, którzy pomogli nieuczciwemu komisantowi ukryć fakt pozostawienia cukru w kraju, powód zobowiązany był do uiszczenia opłat sankcyjnych oraz odsetek od nich, podobnie jak podatku VAT i odsetek za opóźnienie w jego uiszczeniu. Co do podatku Sąd Apelacyjny wskazał, że z umowy komisju łączącej stroną powodową i M. M. wynika, iż komisant zobowiązał się sprzedać towar na rachunek komitenta, a zatem do zapłaty podatku VAT zobowiązany był powód. Wskutek niesumienności komisanta oraz rażąco naganne zachowania funkcjonariuszy celnych sprzedaż cukru nastąpiła na rynku krajowym, co wiązało się z obciążeniem tej transakcji podatkiem VAT. W ocenie Sądu Apelacyjnego, to właśnie rażąco naganne zachowanie funkcjonariuszy celnych oraz komisanta, odpowiadających solidarnie, doprowadziło do bezzasadnego obciążenia strony powodowej podatkiem VAT i opłatami sankcyjnymi w kwocie dochodzonej w niniejszej sprawie. Sprzedaż cukru na rynku krajowym nastąpiła bowiem wskutek potwierdzenia fikcyjności obrotu towaru celnego przez funkcjonariuszy pozwanego.

Sąd Apelacyjny nie znalazł także podstaw do zastosowania w sprawie art. 362 k.c., dzielając w tym zakresie stanowisko strony powodowej. Stwierdził, że strona pozwana nie określiła stopnia ewentualnego przyczynienia powoda, uznał też, że nie ma podstaw do oceny, iż powód przyczynił się do powstania szkody zawierając umowę komisju z nierzetelnym komisantem i przenosząc na niego własność cukru. Wskazał, że nieuczciwe działania komisanta w powiązaniu z przestępczymi działaniami

funkcjonariuszy celnych doprowadziły w całości do powstania szkody i brak racjonalnych podstaw do twierdzenia, że powód mógł przewidzieć takie zachowanie komisanta. Uznał też, że nie można przyjąć, iż powód już w październiku 1999 r. powinien był uiścić opłaty sankcyjne i podatek oraz że pozostawał w opóźnieniu w zapłacie tych należności na rzecz Skarbu Państwa. W ocenie Sądu powód miał prawo oczekiwać na rezultat prowadzonego postępowania karnego jak i wykorzystać środki odwoławcze w postępowaniu administracyjnym. Musiał mieć również odpowiedni czas na przygotowanie znacznej kwoty pieniężnej na pokrycie tej należności.

W skardze kasacyjnej opartej na pierwszej podstawie strona pozwana zarzuciła naruszenie art. 422 k.c. przez przyjęcie go za podstawę odpowiedzialności Skarbu Państwa, art. 417 § 1 k.c., w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 września 2004 r., w zw. z art. 361 § 1 k.c. przez przyjęcie, że między działaniem funkcjonariuszy państwowych a szkodą dochodzoną przez powoda istnieje adekwatny związek przyczynowy, art. 362 k.c. przez przyjęcie, że powód nie przyczynił się do powstania szkody pomimo uzależnienia przezeń wykonania swoich zobowiązań publicznoprawnych od decyzji nierzetelnego kontrahenta, art. 362 § 2 k.c. przez ustalenie należnego odszkodowania według cen z daty innej niż data ustalenia odszkodowania, mimo że w sprawie nie wystąpiły szczególne okoliczności uzasadniające takie rozstrzygnięcie, art. 481 § 1 k.c. przez przyjęcie, że pozwany Skarb Państwa opóźniał się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego w okresie między wydaniem prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego w S. z dnia 15 marca 2006 r. oddalającego powództwo, a więc uwalniającego pozwanego od odpowiedzialności odszkodowawczej, a uchynieniem tego wyroku przez Sąd Najwyższy w dniu 15 marca 2007 r. i że za okres ten także należą się powodowi odsetki.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nieuzasadniony jest zarzut naruszenia art. 422 k.c. przede wszystkim dlatego, że wbrew twierdzeniom skarżącego, Sąd Apelacyjny nie przyjął tego przepisu za podstawę odpowiedzialności Skarbu Państwa. Powołał go jedynie jako podstawę solidarnej odpowiedzialności komisantów powoda oraz „dotychczasowych pozwanych”, słusznie stwierdzając, że działania funkcjonariuszy celnych pomogły M. M., komisantowi powoda, w ukryciu faktu nie wywiezienia cukru za granicę i sprzedania go w kraju. Jako podstawę odpowiedzialności Skarbu Państwa prawidłowo wskazał art. 417 k.c., a nie art. 422 k.c. Funkcjonariusze celnicy zostali skazani między innymi za to, że w zamian za uzyskanie korzyści majątkowej poświadczyli nieprawdę w dokumentach celnych o dokonaniu przez

firmę M. M. eksportu cukru, który faktycznie nie nastąpił. To stanowiło ich czyn niedozwolony, dokonany przy wykonywaniu powierzonych im czynności i za szkodę wyrządzoną tym czynem ponosi odpowiedzialność Skarb Państwa na podstawie art. 417 k.c. To, że czyn niedozwolony funkcjonariusza państwowego stanowił pomoc przy popełnieniu przez inną osobę czynu niedozwolonego będącego także źródłem szkody, nie zmienia podstawy odpowiedzialności Skarbu Państwa, którą stanowi art. 417 k.c., jednakże odpowiedzialność ta ogranicza się jedynie do szkody, którą wyrządziło działanie funkcjonariusza, a nie także innego sprawcy. Z faktu, że zgodnie z art. 422 k.c. w zw. z art. 441 § 1 k.c., odpowiedzialność sprawcy, podżegacza i pomocnika jest solidarna, nie wynika, że wszyscy odpowiadają za tę samą szkodę. Każdy z nich odpowiada tylko za szkodę pozostającą w normalnym związku przyczynowym z jego czynem niedozwolonym, a nie także z czynem niedozwolonym innej osoby, będącej w rozumieniu art. 422 k.c. współsprawcą. Jeżeli zatem czyn niedozwolony funkcjonariuszy celnych, za których na podstawie art. 417 k.c. ponosi odpowiedzialność Skarb Państwa, polegał na poświadczeniu nieprawdy o dokonaniu przez M. M. eksportu cukru, który faktycznie nie nastąpił, a więc na ukryciu faktu pozostawienia cukru w kraju, to pozwany Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność jedynie za szkodę wyrządzoną przez ten czyn, to jest za szkodę pozostającą w normalnym związku przyczynowym (art. 361 § 1 k.c.) z ukryciem faktu nie dokonania eksportu cukru i pozostawienia go w kraju. Nie odpowiada natomiast za szkodę pozostającą w normalnym związku przyczynowym z czynem popełnionym przez M. M., polegającym na sprzedaży cukru w kraju.

W rozpoznawanej sprawie zatem nie doszło, wbrew zarzutowi kasacji, do przyjęcie błędnej podstawy prawnej odpowiedzialności Skarbu Państwa, natomiast doszło do błędnego określenia szkody, za którą Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność, co spowodowane zostało niepełną i wadliwą oceną związku przyczynowego, której Sąd Apelacyjny dokonał w oderwaniu od czynu funkcjonariuszy celnych, za który zostali skazani i który stanowi podstawę odpowiedzialności Skarbu Państwa. Szkodę, której naprawienia dochodzi powód, stanowią poniesione przezeń opłaty karne wraz z odsetkami oraz niezapłacony podatek VAT wraz z odsetkami, którymi obciążony został w następstwie ujawnienia się faktu, że cukier nie był wyeksportowany, a sprzedano go w kraju. Są to opłaty i podatek należne w sytuacji sprzedaży cukru w kraju. Dodatkowe opłaty w postaci odsetek nałożone zostały dlatego, że obowiązek uiszczenia opłat sankcyjnych powstał z upływem 14 dni od daty

wprowadzenia cukru do obrotu w kraju, zaś obowiązek uiszczenia podatku VAT z chwilą sprzedaży cukru na rynku krajowym.

Jak słusznie wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 23 stycznia 2007 r., wydanym w sprawie III CSK 338/06, o bardzo zbliżonym stanie faktycznym, dla prawidłowej oceny, czy zachodzi adekwatny związek przyczynowy pomiędzy działaniem funkcjonariuszy celnych, którzy pomogli ukryć fakt pozostawienia towaru w kraju, a szkodą wynikającą z obowiązku uiszczenia należności podatkowych i karnych związanych z tym, że towar nie został wyeksportowany a sprzedano go w kraju, konieczne jest przede wszystkim postawienie pytania, czy zachowanie funkcjonariuszy celnych, za które zostali skazani, stanowiło warunek sine qua non wystąpienia takiej szkody. By można było przyjąć istnienie adekwatnego związku przyczynowego, w rozumieniu art. 361 § 1 k.c., konieczne jest ustalenie, czy w ogóle istnieje związek przyczynowy, a więc czy dany fakt (przyczyna) był koniecznym warunkiem wystąpienia drugiego faktu (skutku), innymi słowy, czy bez niego skutek taki by wystąpił. W rozpoznawanej sprawie obowiązek uiszczenia opłat sankcyjnych i podatku VAT powstał dlatego, że cukier nie opuścił polskiego obszaru celnego, a nie opuścił go, dlatego, że został sprzedany w kraju przez nieuczciwego komisanta. Obowiązek uiszczenia przez powoda tych opłat i podatku powstałby także wówczas, gdyby funkcjonariusze celni zachowali się prawidłowo i odmówili poświadczenia nieprawdy na dokumentach celnych. Obowiązek ten powstał dlatego, że cukier nie został wyeksportowany, sprzedano go w kraju i zostało to ujawnione, a nie dlatego, że funkcjonariusze celni poświadczyli nieprawdę na dokumentach celnych i ukryli niedokonanie eksportu. Czyn niedozwolony funkcjonariuszy celnych nie był zatem warunkiem koniecznym dla powstania obowiązku uiszczenia przez powoda opłat sankcyjnych i podatku, co słusznie podniósł skarżący, zarzucając naruszenie art. 417 § 1 w zw. z art. 361 § 1 k.c.

Inna ocena w tym przedmiocie może natomiast dotyczyć szkody w postaci obowiązku uiszczenia przez powoda odsetek od opłat sankcyjnych i podatku VAT, które nałożone zostały dlatego, że obowiązek zapłaty opłat sankcyjnych powstał w ciągu 14 dni od daty wprowadzenia cukru do obrotu, a podatku w chwili sprzedaży cukru w kraju, zaś decyzje administracyjne ustalające obowiązek uiszczenia tych opłat i podatku oraz odsetek zapadły dopiero w dniu 27 czerwca 2001 r. Skoro czyn niedozwolony funkcjonariuszy celnych polegał na poświadczeniu nieprawdy o eksporcie cukru, a więc pozwalał na ukrycie nie dokonania eksportu i sprzedaży cukru w kraju, to ocenie powinno podlegać, czy zachodzi normalny związek przyczynowy między takim czynem

niedozwolonym funkcjonariuszy celnych a szkodą powoda polegającą na konieczności uiszczenia odsetek od opłat sankcyjnych i odsetek od podatku za okres między datą powstania obowiązku ich uiszczenia a datą wydania decyzji administracyjnych w tym przedmiocie. W tym kontekście też należy ocenić twierdzenia strony powodowej dotyczące możliwości zapobieżenia szkodzie. Ustalenia i oceny wymaga, czy gdyby funkcjonariusze celni nie popełnili czynu niedozwolonego, który pozwolił na ukrycie sprzedaży cukru w kraju i strona powodowa dowiedziała się o tym wcześniej, to czy miałyby realną możliwość podjęcia takich czynności, które zapobiegłyby obciążeniu jej opłatami, podatkiem oraz odsetkami w takim zakresie, w jakim to nastąpiło. Sąd Apelacyjny nie dokonał w tym przedmiocie bardziej szczegółowej oceny twierdzeń strony powodowej, które są dość ogólne i hipotetyczne. Pominął też, że zapobieżenie szkodzie w sposób wskazany przez stronę powodową byłoby możliwe, gdyby dowiedziała się ona o nie wyeksportowaniu cukru, zanim komisant sprzedał cukier w kraju oraz że nie wszystkie wskazane przez nią sposoby uniknięcia szkody, pozwoliłyby zapobiec obciążeniu jej należnymi podatkami czy opłatami (na przykład gdyby dokonała sprzedaży cukru w kraju, musiałaby także zapłacić podatek VAT w wysokości 7%). Wszystko to wymaga rozważenia i oceny koniecznej dla przyjęcia istnienia lub braku adekwatnego związku przyczynowego między czynem niedozwolonym funkcjonariuszy celnych, a dochodzoną szkodą powoda, obejmującą opłaty nałożone na nią z różnych powodów, a więc także w różnym zakresie powiązanych przyczynowo z czynem niedozwolonym funkcjonariuszy celnych.

Nie można też odmówić słuszności kasacyjnemu zarzutowi naruszenia art.362 k.c.. Dla oceny kwestii przyczynienia się poszkodowanego do szkody nie ma znaczenia podniesiona przez Sąd Apelacyjny okoliczność nie określenia przez pozwanego ewentualnego stopnia przyczynienia, bowiem stopień przyczynienia obowiązany jest określić Sąd. Nie mają też znaczenia wskazane przez Sąd Apelacyjny okoliczności takie jak oczekiwanie przez stronę powodową na wynik spawy karnej, wyczerpanie odwołań w postępowaniu administracyjnym czy konieczność zgromadzenia środków na zapłatę. Strona powodowa dochodzi bowiem tylko zwrotu kwoty 3 162 271,50 zł określonej w decyzjach administracyjnych z dnia 27 czerwca 2001r., stanowiącej nałożone na nią opłaty sankcyjne, podatek VAT oraz odsetki od tych należności za okres od daty ich wymagalności do dnia wydania decyzji administracyjnych obciążających ją tymi należnościami (27 czerwca 2001 r.). Nie ma więc znaczenia kiedy kwotę tę zapłaciła oraz czy powinna i mogła uczynić to wcześniej.

Kwestia przyczynienia się powinna być natomiast rozważona w kontekście art. 429 k.c. Jak wskazał Sąd Najwyższy w powołanym już wyroku z dnia 23 stycznia 2007 r. III CSK 338/06, przepis art. 362 k.c. znajduje zastosowanie także wówczas, gdy do powstania szkody przyczyniły się osoby, za które poszkodowany ponosi odpowiedzialność na podstawie przepisów o odpowiedzialności za cudze czyny. Wprawdzie w takich przypadkach nie można mówić wprost o przyczynieniu się samego poszkodowanego, ale słusznie ponosi on konsekwencje zachowania się tych osób, za które odpowiadałby, gdyby wyrządziły one szkodę innemu podmiotowi. Skoro podmioty wskazane w art. 417, 429, 430 lub 474 k.c. ponoszą ryzyko wyrządzenia szkody drugiej osobie, to tym bardziej uzasadnione jest stanowisko, że podmioty te ponoszą odpowiedzialność za ryzyko wyrządzenia szkody samemu sobie. Wynika to z zasady samodzielnego ponoszenia przez uczestników obrotu prawnego ryzyka związanego ze swoją działalnością. Z uwagi na to, że w rozpoznawanej sprawie chodzi o odpowiedzialność strony pozwanej z tytułu czynu niedozwolonego, ewentualne przyczynienie się poszkodowanego powoda wynikające z zawarcia umowy komisum z nieuczciwym komisantem może być rozważane na gruncie art. 429 k.c. Prawidłowa ocena tego zarzutu będzie jednak możliwa dopiero po określeniu za jaką szkodę ponosi odpowiedzialność strona pozwana. Dopiero bowiem wówczas będzie możliwe stwierdzenie, czy ewentualne zaniedbania powoda w ocenie kwalifikacji i uczciwości oraz w wyborze osoby komisanta M. M., pozostawały w normalnym związku przyczynowym ze szkodą, za którą odpowiada strona pozwana. Rozważenia będzie także wymagało, czy czyn niedozwolony funkcjonariuszy celnych, za który odpowiada pozwany Skarb Państwa nie utrudnił stronie powodowej, przez ukrycie niedozwolonych działań komisanta, dokonania we właściwym czasie jego oceny. Dopiero ustalenie i rozważenie tych okoliczności umożliwi prawidłową ocenę, czy strona powodowa przez niewłaściwy wybór komisanta przyczyniła się do szkody, za którą odpowiedzialność ponosi strona pozwana.

Zasadność kasacyjnych zarzutów naruszenia art. 417 § 1 w zw. z art. 361 § 1 k.c. oraz art. 362 k.c. prowadziła do uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 398¹⁵ k.p.c. oraz art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).

Nie są natomiast trafne pozostałe zarzuty skargi kasacyjnej. Zarzut naruszenia art. 363 § 2 k.c. mógłby zostać postawiony jedynie Sądowi Okręgowemu, który zasądził

odszkodowanie według cen innych niż z daty ustalania odszkodowania. Sąd Apelacyjny nie stosował art. 363 § 2 k.c. Rodzaj dochodzonej szkody uzasadniał w sposób oczywisty zasądzenie odszkodowania odpowiadającego kwocie zapłaconej przez stronę powodową na podstawie decyzji administracyjnych z dnia 27 czerwca 2001 r., a więc odejście od zasady z art. 363 § 2 k.c. nakazującej ustalanie odszkodowania według cen z daty ustalania odszkodowania. Sąd Okręgowy, który zasądził odszkodowanie zgodne z żądaniem pozwu, nie naruszył zatem powyższego przepisu prawa materialnego, a co najwyżej art. 328 § 2 k.p.c. nie wyjaśniając w uzasadnieniu dlaczego zasądził odszkodowanie według cen z innej daty. Zarzut taki nie został jednak postawiony w apelacji, a Sąd Apelacyjny z urzędu zajmuje się tylko naruszeniem prawa materialnego. Skoro naruszenia takiego nie było, bowiem Sąd Okręgowy zasądzając odszkodowanie słusznie odszedł od zasady z art. 363 § 2 k.c., Sąd Apelacyjny nie miał obowiązku zajmować się z urzędu tą kwestią. Brak zresztą w skardze kasacyjnej odpowiedniego zarzutu procesowego, dotyczącego postępowania Sądu drugiej instancji, także czyni zarzut naruszenia art. 363 § 2 k.c. bezprzedmiotowym.

Powyższe wywody odnoszą się również do zarzutu naruszenia art. 481 § 1 k.c., którego Sąd Apelacyjny także nie stosował. Niezależnie od tego jest to zarzut całkowicie nieuzasadniony. Zgodnie z art. 481 § 1 k.c. wierzycielowi należą się odsetki za cały czas opóźnienia się dłużnika ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, niezależnie od przyczyn opóźnienia i tego czy wynikało ono z winy lub woli dłużnika. Także zatem wtedy, gdy świadczenie nie zostało spełnione w terminie z przyczyn zupełnie od dłużnika niezależnych, odsetki należą się za cały okres opóźnienia. Opóźnienie biegnie do chwili spełnienia świadczenia przez cały czas od daty jego wymagalności, która powstaje w chwili, gdy upływa termin spełnienia świadczenia. Przy świadczeniach bezterminowych (jak w rozpoznawanej sprawie) termin spełnienia świadczenia nadchodzi niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do zapłaty. Sąd pierwszej instancji, odchodząc od zasady zasądzenia odszkodowania według cen z daty ustalania odszkodowania (co uzasadniałoby zasądzenie odsetek od tej daty), zasądził odszkodowanie w takiej kwocie, jaką strona powodowa zapłaciła Skarbowi Państwa na podstawie decyzji administracyjnych z dnia 27 czerwca 2001 r. i zasądził ustawowe odsetki od dnia 14 lutego 2003 r., to jest od dnia wezwania pozwanego dłużnika do zapłaty. Przez cały czas, gdy dłużnik nie płacił należności głównej, trwało opóźnienie, także w okresie od dnia wydania przez Sąd Apelacyjny prawomocnego wyroku oddalającego powództwo (15 marca 2006 r.) do dnia uchylecia tego wyroku przez Sąd

Najwyższy i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania (15 marca 2007 r.), bowiem ostatecznie Sąd Apelacyjny prawomocnym wyrokiem z dnia 4 października 2007 r. oddalił apelację dłużnika, utrzymując w mocy wyrok uwzględniający powództwo. Jak wskazano wyżej wierzycielowi należą się odsetki za cały okres opóźnienia, niezależnie od przyczyn, które opóźnienie to spowodowały. Art. 481 k.c. nie przewiduje instytucji przerwy czy zawieszenia biegu opóźnienia, jak przy przedawnieniu roszczeń i zasiedzeniu. Nie ma więc żadnych podstaw prawnych do uznania, że opóźnienie w spełnieniu świadczenia nie istnieje („nie biegnie”) w okresie między wydaniem prawomocnego wyroku oddalającego powództwo, a wydaniem przez Sąd Najwyższy wyroku uchylającego ten wyrok, jeżeli ostatecznie prawomocnym wyrokiem uwzględniono powództwo. Odsetki należą się wówczas za cały okres opóźnienia od dnia ich zasądzenia w pierwszym wyroku, do dnia zapłaty. O opóźnieniu w spełnieniu świadczenia i okresie za jaki należą się odsetki decydują przepisy prawa materialnego, a nie przebieg postępowania sądowego i jego częściowe rezultaty. Zarzut naruszenia art. 481 § 1 k.c. z przyczyn wskazanych przez skarżącego nie znajduje więc żadnych podstaw.